

2019 YILI MAHALLİ SEÇİMLERİNE GİDERKEN KALKINMA PLANLARINDA YEREL YÖNETİM POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yaşar AKÇA - Şaban ESEN - Gökhan ÖZER

GİRİŞ

Mahalli idareler denildiğinde il, belediye ve köy halkının yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan, organları seçimle işbaşına gelen kamu tüzel kişilikleri anlaşılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2013:21). Mahalli idareler aynı zamanda politik oluşumlardır. Çünkü belirli bir bölgede yaşayan insanların kendi aralarından seçtiği kişiler tarafından temsil edilmekte ve yönetilmektedir. Mahalli idare seçimleri uygulaması sayesinde ülke çapında demokrasi bilinci gelişmekte, bireyler kendi iradeleriyle yönetimde rol almakta ve söz sahibi olmaktadır.

Yerel yönetimlerin güçlenmesi aynı zamanda devletin güçlenmesi anlamına gelmektedir. Halkın refah ve mutluluğunun ileriye taşınmasında merkezi idare yönetimi ile yerel yönetimlerin işbirliği ve koordinasyonu esastır. Halkın isteklerinin giderek zaman içinde artması sonucunda mahalli idarelerin önemi çoğalmıştır.

Toplumsal sorunların çözümünde, ekonomik, politik, hukuki konularda mahalli idareler devreye girmekte ve aktif görevler üstlenmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kamu hizmetleri üretme kapasiteleri gün geçtikçe sürekli gelişmektedir. Kamu hizmeti denildiğinde kamu tüzel kişilerinin gÖZİMİ altında halkın genel ihtiyaçlarını karşılamak için sunulmuş düzenli faaliyetler anlaşılmaktadır (Toprak, 2014:22). Yerel yönetimler veya diğer bir kullanımla mahalli idareler sayesinde kamu sektöründe üretilen mal ve hizmetlerin yerel halkın tercihlerine uyumu sağlanmaktadır. Böylece faaliyet maliyetlerinde de azalma gerçekleşmektedir. Kentsel sorunların çözümünün yine mahalli idarelerden geçtiği aşikârdır. Mahalli idareler tarafından yapılan uzun vadeli rasyonel planlamalarla yerel halkın geleceği müspet yönde şekillenmektedir. İzlenecek mahalli idarelere yönelik politikalar sayesinde demokrasiyi ülke çapında perçinlemek, ülke insanını daha özgür ve daha müreffeh hale getirmek mümkün olacaktır. Kaldı ki mahalli idareler de bu hedefleri gerçekleştirmek için gayret göstermektedir.

1. TÜRKİYE'NİN KALKINMA PLANLARI

Eski adıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), yeni adıyla Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda uzun dönemde gerçekleştireceği büyümeyi ortaya koyan temel politika dokümanlarıdır. Türkiye'nin kalkınmasına yönelik sayısal hedefler beş yıllık plan dönemleri içinde tespit edilmektedir. Türkiye'nin sanayileşmesini hızlı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla 1963 yılından itibaren 2018 yılını da kapsayacak biçimde on tane kalkınma planı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Söz konusu tüm kalkınma planlarının temel hedefi; Türk milletinin mesut ve müreffeh hale gelmesi, insan onuruna uygun şartlarda yaşamasıdır. Hazırlanan her kalkınma planında mahalli idarelerle ilgili konulara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş olup pek çok öneride bulunulmuştur. Mahalli idarelere yönelik olarak kalkınma planlarında şu politikalar tespit edilmiştir:

1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967)

Söz konusu bu ilk kalkınma planında öncelikle durum analizi yapılmıştır. Köylerin %53'ü ve belediyelerin %55'i sağlıklı içme suyundan yoksundur. Dolayısıyla il özel idaresi, belediye ve köyleri kapsayan mahalli idarelerin kalkınmakta olan ekonominin ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelmesinin kaçınılmaz bir zaruret olduğuna işaret edilmiştir (DPT,

1963:80). Özellikle belediye kaynaklarının çok sınırlı oluşu ve teknik yetersizlikler belediye hizmetlerini verimsiz hale getirmektedir (DPT, 1963:419). Belediyelerin uzun süreli yatırımlara ayıracak ödeneklerinin yetersiz olduğu gerçeği dile getirilmiştir (DPT, 1963:420). Şehircilik konusundaki çalışmalara belediyelerin yeterince yatırım yapmadığı tespitinde bulunulmuştur. Asıl hedefin belediyelerin özkaynaklarının geliştirilmesi olduğuna işaret edilmiştir (DPT, 1963:421). Köylerden gelen göç şehirlerin gittikçe büyümesine sebep olmaktadır. Buna karşılık mahalli idareler mali kaynaklarını aynı hızla geliştiremediğinden görevlerini yerine getirememektedir. Sonuç olarak birçok mahalli idare hizmetlerinin yapılabilmesi ancak genel bütçe kaynaklarından istenen taleplerin karşılanmasına bağlıdır. Belediyelerin ivedi olarak su, kanalizasyon, yol gibi kamu tesislerini yapması gerektiği politika olarak açıklanmıştır (DPT, 1963:484). Ayrıca şehirlerdeki nüfus yoğunluğunu ve ekonomik etkinlikleri dengeli şekilde yaymak için kent alanları çevresinde yeni çekim ve büyüme merkezleri kurulması istenmiştir (DPT, 1963:474). Fakat buna yönelik yapılması gereken yönetim ve idari düzenlemelerden bahsedilmemiştir. Genel olarak bu plan döneminde köyden şehire yoğun bir iç göç yaşanmıştır. Belediyeler de bu göçün beraberinde getirdiği gecekondulaşma ve altyapı sorunlarına çözüm arayışına mesai harcamışlardır.

Mahalli idarelerin mali bünyelerini kuvvetlendirmek için alınması gereken tedbirler olarak şu önerilerde bulunulmuştur: (DPT, 1963:485)

- a) Bina vergileri yeniden düzenlenmelidir,
- b) Arsaların vergilendirilmesi gözden geçirilmelidir,
- c) Mahalli idarelerin topladıkları resim, harç ve para cezaları günün şartlarına uygun hale getirilmelidir.

1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)

Şehirlerden sorumlu kamu kurumu belediyelerdir. Bu plan döneminde de mahalli hizmetlerle bunları karşılayacak gelirler arasında paralellik sağlanamadığı gerçeğine bir kez daha işaret edilmiştir (DPT, 1968:22). Mahalli idarelerin genellikle mahalli hizmet yatırımları yapması politika olarak istenmiştir (DPT, 1968:76). Özellikle mahalli idare gelir sistemine yönelik olarak Belediye Gelirleri Kanunu'nda yapılacak reformlar sayesinde özgelirlerin büyük ölçüde artırılacağı önerisi getirilmiştir (DPT, 1968:80). Mahalli idare kuruluşlarının sağlığı koruyacak, boş zamanları değerlendirecek tesisleri yapmakla yükümlü oldukları vurgulanmıştır (DPT, 1968:193). Diğer taraftan belediyelerin sınırlı imkânları ve karşılaşılan sorunların kapsamı, belediyelerin görevlerinin çoğunu karşılayamamaları sonucunu doğurduğu ifade edilmiştir (DPT, 1968:268). Gelirlerin ihtiyaçlardan çok daha yavaş artmasının belediyeleri kendi görevlerini yapamaz duruma düşürdüğü açıklanmıştır (DPT, 1968:610). Bu plan döneminde özellikle şehirleşme üzerinde durulmuştur. Kentsel yerleşmeyi düzenleyen ve şehirleşmeye bağlı sorunları çözüme kavuşturacak olan imar planı çalışmalarının geliştirilmesi gerektiği politika olarak ortaya konulmuştur (DPT, 1968:611). Büyük şehirlere özgü bir belediye yapısının ve kırsal kesimlere yönelik köy grup merkezlerinin oluşturulması suretiyle kamu yatırımlarının bu merkezlere yönlendirilmesi söz konusu plan döneminde dile getirilmiştir.

1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1977)

Bu plan döneminde mahalli idarelerin mali ihtiyaçlarını mahalli kaynaklarla karşılamaları gerektiğine işaret edilmiştir (DPT, 1972:940). Olması gereken ideal durum budur. Mahalli idare birimlerinin kaynak sorunu ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak merkezi idareden kaynak transferi ihtiyacını gün geçtikçe artırmaktadır. Aynı zamanda mahalli idarelere merkezden yapılan kaynak transferi niteliğindeki yardımlar, belli olmayan zamanlarda ve belirli ölçülere bağlı olmaksızın verilmektedir. Böylece kaynakların yerinde

ve önceliklere göre kullanımı mümkün olmamaktadır. Halkın ihtiyaçlarının karşılanmasında merkezi idare ile mahalli idareler arasındaki görev çizgileri iyi belirlenmemiştir. Mahalli idarelerin merkezi idare ve taşra kuruluşlarıyla işbirliği ve koordinasyonu sağlanamamıştır. Mahalli idareler üzerindeki denetim verimli ve yapıcı nitelikte değildir (DPT, 1972:943). Mahalli idarelerin görevlerini gereği gibi yerine getirmesinde lazım olan gelir kaynaklarının sağlanmasında özkaynaklarının geliştirilmesi esas hedef ve politikadır (DPT, 1972:946). Mahalli ihtiyaçları karşılamak için mahalli kaynaklar artırılmalıdır. Mahalli idarelerin finansman yönünden güçlendirilmesi takip edilecek politikadır. Mahalli yatırım projelerinin hazırlanmasında mahalli özelliklerin ve ihtiyaçların göz önünde tutulması gerektiği vurgulanmıştır (DPT, 1972:947). Belediyelerin çevre sağlığı hizmetlerini gerçekleştirmeleri için gerekli tedbirleri almaları istenmiş ve güçsüz belediyelerin merkezi yönetim tarafından desteklenmesi önerilmiştir (DPT, 1972:825).

1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)

Bu plan dönemine yönelik olarak kentin biçimlenmesinde söz sahibi etkin bir belediye yapısına kavuşmadığı tespitinde bulunulmuştur (DPT, 1978:81). Belediyelerin yeterli özkaynaklardan yoksun olması nedeniyle merkezi yönetime parasal bağımlılıkları, imar planı hazırlama sürecinde belediyelerin kararları, belediyelerin organları, görevlileri, işlemleri ve eylemleri üzerindeki merkezi idarenin vesayeti başlıca darboğazlar olarak işaret edilmiştir. Metropollerdeki sağlıksız ve hızlı nüfus artışı imar planlarının uygulanabilirliğini ortadan kaldırmaktadır. Kentin biçiminin belirlenmesinde gecekondulaşma ve sanayileşme başlıca belirleyici öğelerdir (DPT, 1978:82). Kırsal yerleşmelerin dağınık dokusu götürülen hizmetleri güçleştirmekte, yatırımların etkinliğini azaltmaktadır (DPT, 1978:83). Yerel yönetimler personel giderlerini karşılayabilmek için sürekli Hazine'ye borçlanmaktadır (DPT, 1978:99). Gecekondu sorunu giderek büyük ve karmaşık bir sorun biçimine gelmiştir (DPT, 1978:145). Belirtilen hususlar çerçevesinde mahalli idarelerin güçlendirilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur (DPT, 1978:161). Yerleşme merkezlerinin düzenlenmesinde, sanayileşmenin mekâna yayılmasında doğal ve tarihi çevrenin korunması gerektiği politika olarak açıklanmıştır. Kentsel arsa üretiminin artırılması ve belediyelerin arsa sağlanması konusuna öncelik vermeleri izlenecek başlıca politika önerileridir (DPT, 1978:456). İmar ve gecekondu yasalarının yeniden düzenlenmesi, belediye sınırları içinde yapılan kaçak yapılar hakkında gereken prosedür hükümlerinin uygulanması istenmiştir (DPT, 1978:477). Araç ve gereç kullanımında savurganlığı önlemek, verimi artırmak amacıyla belediyeler arasında işbirliği oluşturulması gerektiğine dikkat çekilmiştir (DPT, 1978:661).

1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)

Söz konusu plan döneminde merkezi hükümetin yükünü azaltmak amacıyla mahalli idarelerin fonksiyonlarının artırılması izlenecek politika olarak tespit edilmiştir (DPT, 1984:2). Şehirlerde hizmet standardını yükseltecek yatırımlara ağırlık verilmesi gerektiği, özellikle konut, arsa üretimi, ulaşım ve altyapı sorunlarının şehirlerin büyüme hızının önünde gidecek şekilde planlanmasına vurgu yapılmıştır. Şehir imar planlarının hızla tamamlanması istenmiştir (DPT, 1984:165). Belediye hizmetlerinden özellikle rantabl olmayan çalışmaların ihale yolu ile firmalara yaptırılması tavsiye edilmiştir. Politika olarak belediyeler şehircilik hizmetlerinin ifasında ana kuruluştur. Merkezi idareden belediyelere dağıtılan gelirlerin sarf şeklinin belirlenmesi istenmiştir. Daha önceki kalkınma planlarında olduğu gibi bu kalkınma planı döneminde de belediye yatırımlarının finansmanının belediye kaynaklarından yapılmasının esas olduğu vurgulanmıştır. Merkez belediyenin şubeleşmesi yoluyla hizmetlerin daha verimli hale getirilmesinin mümkün olacağı önerisinde bulunulmuştur. Belediyelerin mahalli nitelikteki sorunları çözecek birlikler kurmaları bir kez daha istenmiştir. Belediye işletmelerinin kârlılık ve verimlilik esasına göre çalışacak şekilde

düzenlenmesi politika olarak açıklanmıştır. Belediye hizmetlerinde önceliklerin tespit edilip takip edilmesinin temel hareket tarzı olduğu önerisinde bulunulmuştur (DPT, 1984:169).

1.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994)

Bu plan döneminde mahalli hizmetlerin yerinde karşılanmasının temel gereklilik olduğu belirtilmiştir. Yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarının gelirleriyle orantılı artırılmasına özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Mahalli hizmetlerle ilgili kararların alınması, uygulanması, denetlenmesi süreçlerinde mahalli idare-belde halkı iletişimini esas alacak düzenlemeler yapılması benimsenmiştir. Mahalli hizmetlerin verimliliğini artırmak için ilçe özel idarelerinin kurulması, küçük belediyeler ve köy idarelerinin güçlendirilmesi yönünde hazırlık çalışmalarının sonuçlandırılması istenmiştir. Önceki kalkınma planlarında olduğu gibi bu kalkınma planı döneminde de mahalli idarelerin gelirleri içinde özgelirlerin payının artırılması gerektiğine işaret edilmiştir (DPT, 1989:320). Mahalli idarelerin görev ve fonksiyonlarıyla uyumlu norm kadrolarını serbestçe kullanabilmeleri ve profesyonel yöneticiler istihdam edebilmeleri için gerekli çalışmaların yapılması gerektiğine işaret edilmiştir. Birden çok mahalli idareyi ilgilendiren hizmetler için mahalli idare birliklerinin kurulması (DPT, 1989:321), mahalli idarelerin kültür faaliyetlerine katkısının geliştirilmesi (DPT, 1989:322), gönüllü kuruluşların işbirliğiyle korunmaya muhtaç çocuklara, sakatlara, yaşlılara yönelik programlara öncelik tanınması (DPT, 1989:355) izlenecek temel politikalarlardır.

1.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000)

Bu plan döneminde öncelikle mevcut durum analizi yapılmış olup mahalli idare hizmetlerinden yararlananların bedelini ödemesi prensibinin hayata geçirilemediği belirtilmiştir (DPT, 1995:125). Nüfus artışı, göç ve hızlı şehirleşme sonucu konut talebi hızla artmaktadır. Ancak konut talebinin karşılanamaması şehirlerde ruhsatsız yapılaşmaya sebep olmaktadır (DPT, 1995:21). Şehir içi ulaşım planlarının yapımına ve uygulanmasına duyulan ihtiyaç artmaktadır. Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında görev, yetki, sorumluluk, kaynak paylaşımına ilişkin yapının oluşturulamadığına işaret edilmiştir (DPT, 1995:126). Etkinliği ve gücü giderek zayıflayan il özel idarelerinin idari ve mali sorunları devam etmektedir. Köylerin mevcut nüfus ve dağınık yerleşim yapıları rasyonel hizmet sağlanmasını sınırlamaktadır. Mahalli idarelerin yeniden ve kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi temel politikadır (DPT, 1995:130). Turizm, çevre, kültür, spor, köy hizmetleri ve sosyal hizmetlerin plan dönemi boyunca başta il özel idareleri olmak üzere mahalli idarelerin yetki ve sorumluluğuna bırakılması gerektiği temel yol haritası olarak ortaya konulmuştur. Mahalli idarelerin gelir kaynaklarının düzenli ve sürekli olması sağlandığında merkezi idareye bağımlılığının azaltılmış olacağı gerçeği bir kez daha ifade edilmiştir (DPT, 1995:131). Mahalli idareler tarafından yürütülen kent ulaşımı, katı atık değerlendirme, su arıtma ve doğalgaz gibi projelerde merkezi ve mahalli idareler arasında koordinasyonun sağlanması istenmiştir (DPT, 1995:132). Mahalli idarelerin kanalizasyon altyapısı, ulaşım, konut, içme suyu, kent hizmetleri ve çevre kirliliğine yönelik girişimlerinin merkezi hükümet tarafından desteklenmesi istenmiştir (DPT, 1995:133).

1.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)

Bu kalkınma planında da mevcut durum analizi yapılmış olup merkezi idare ile mahalli idareler arasında hizmet ve kaynak dengesinin kurulamadığı, koordinasyon eksikliğinin giderilemediği ifade edilmiştir. Mahalli idarelerin görev, yetki, sorumluluk ve kaynak açısından güçlendirilemediğine bir kez daha işaret edilmiştir (DPT, 2000:19). Metropol niteliği kazanmış yerleşim merkezlerinde yaşanan sağlıksız yapılaşma, enerji, su yetersizlikleri, çevre kirliliği, ulaşım ve işsizlik sorunları önemini korumaya devam etmektedir (DPT, 2000:62). Belediyelerde teknik personel sayısının yetersizliği, altyapı

tesislerinin işletilmesinde, bakım, onarım ve yenileme çalışmalarının sürdürülmesinde aksaklıklara yol açmaktadır (DPT, 2000:174). Bu plan döneminde izlenecek politikalar olarak su ve kanalizasyon işlerinin özelleştirilmesi teşvik edilecek ve belediyelerin denetleme mekanizması haline getirilmesi sağlanacaktır (DPT, 2000:175). Toplu taşıma hizmetlerinin erişilebilirliği ve kalitesi yükseltilecektir (DPT, 2000:177). Kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesini sağlayıcı tedbirler geliştirilecektir. İl özel idaresi, ilin hizmet ihtiyaçlarını ve kaynaklarını planlayan, mahalli idare birimleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayan, kamu hizmetlerinin düzenli yürütülmesini amaçlayan bir yapıya kavuşturulacaktır (DPT, 2000:198). Yerel yönetimlerin acil durum yönetim kapasitelerini geliştirmeleri önerilmiştir (DPT, 2000:199). Yerel yönetimlerde olması gereken halkın planlama, uygulama, denetim süreçlerine katılımını sağlayıcı düzenlemeler yapılması gerektiğine işaret edilmiştir (DPT, 2000:200).

1.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013)

Dokuzuncu plan döneminin izlenecek politikaları ortaya konulmadan önce mevcut durum açıklanmıştır. Bu baptan hızlı ve plansız kentleşme, motorlu taşıt sahipliğindeki artış, çevre kirlenmesi ve trafik tıkanıklığı problemlerine sebep olmaktadır (DPT, 2006:28). Belediyelere ait projelerin mahalli idareler ödeneğinden desteklenmesine devam edilmesi istenmiştir (DPT, 2006:46). Yerel yönetimlerin kalkınma konusundaki yetki ve sorumluluklarının artırılması temel politikayı oluşturmaktadır (DPT, 2006:47). Mevcut durumda köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edildiğine işaret edilmiş ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulaması örnek verilmiştir. Ülkenin coğrafi durumundan kaynaklanan kırsal yerleşim birimlerinin parçalı ve dağınık bir yapıya sahip olması kamu hizmetlerini sınırlandırmaktadır (DPT, 2006:49). Yerel yönetimlerle ilgili idari, mali ve personel sorunlarının devam ettiği gerçeği bir kez daha dile getirilmiştir (DPT, 2006:50). Kentsel altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde belediyelere verilecek mali ve teknik danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (DPT, 2006:74). Merkezi idare tarafından yerel yönetimlerin sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki faaliyetlerinin desteklenmesi (DPT, 2006:90), yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartlarının belirlenmesi başlıca izlenecek politikaları oluşturmaktadır. Standartlara uygunluk denetiminin merkezi idare tarafından yapılması istenmiştir (DPT, 2006:95). Yerel yönetimlerce elektronik ortamda sunulan hizmetlerin geliştirilmesi önerisinde bulunulmuştur (DPT, 2006:97).

1.10. Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018)

Bu plan döneminde illerin büyükşehir dönüşümüne standart getirilmiş olup bu sayı nüfus olarak 750.000'in üzeridir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:24-25). Mevcut durum analizi yapılmış olup kültür ve sanat hizmetlerinin sunumuna mahalli idarelerin daha güçlü bir şekilde dahil edilmesi ihtiyacına işaret edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:44). İçme suyunun kalitesinin iyileştirilmesi, su kayıp ve kaçaklarının azaltılması önemini korumaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:129). Büyükşehir belediye sınırları il mülki sınırları ile bütünleştirilmiştir, il özel idareleri ile belde belediyeleri kaldırılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:131). Belediyeler ve il özel idarelerinin genel bütçe vergi paylarında artış sağlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:132).

Onuncu kalkınma planında izlenecek başlıca politikalar ise mahalli idarelerin etkin, hızlı, nitelikli hizmet sunabilen, çevreye duyarlı, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözden ve mali sürdürülebilirliği sağlamış bir yapıya kavuşturulmasıdır. Ayrıca mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama ve uygulama konularında kapasiteleri artırılabilecektir. Kalkınma konusunda mahalli idarelerin artan yetki ve sorumlulukları ile genişleyen hizmet alanları kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi

ihtiyacını artırmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 133). Her kalkınma planı döneminde işaret edildiği üzere bu kalkınma planı döneminde de mahalli idarelerin öz gelirlerinin artırılması politikasının gerçekleştirilmesi istenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 134).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin kalkınma planları, tespit edilen kalkınma hedeflerine yönelik izlenmesi gereken yol haritası niteliğindedir. Söz konusu kalkınma planları kamu sektörü için bağlayıcı nitelikte olup özel sektör için yol göstericidir. Devletin tüm birimleri kalkınma politikası hedefleri doğrultusunda faaliyetlerini düzenleyeceklerdir. Dolayısıyla Türkiye'nin kalkınması başta köylerden başlamak üzere bütüncül bir bakış açısıyla ilçe ve il belediyeleri ile büyükşehir belediyelerini de içine alacak şekilde ele alınmak durumundadır. Kalkınma planlarının yerel unsurunu kentsel alanlar oluşturmakta, yerel uygulayıcısını da mahalli idare birimleri olan belediyeler meydana getirmektedir. Bu çalışmada 1963 yılından 2018 yılına kadar hazırlanıp uygulanan on kalkınma planı içinde mahalli idarelere yönelik ortaya konulan politikalar sistematik şekilde incelenmiştir.

Tüm kalkınma planlarında öncelikle yerel yönetimlere yönelik mevcut durum tespiti yapılmıştır. Ayrıca şehirlerde yaşayan yerel halkın sorunlarına ve mahalli idare kuruluşlarının karşılaştıkları problemlere yönelik çözüm olarak pek çok politika önerisinde bulunulmuştur. Bu olumlu duruma rağmen kalkınma planlarında işaret edilen politik önerilerin nasıl gerçekleşeceğinin belirtilmemiş olması en büyük eksikliklerden biridir. Ortaya konulan politikaların hangi yollarla nasıl gerçekleştirileceği de açıklanmalıdır. Genel olarak planların muhteviyatı daha uygulanabilir hale getirilmelidir.

Ayrıca Türk milleti dinamik nüfus yapısı sayesinde sürekli bir değişim süreci içindedir. Toplumun belediyelerden hizmet beklentilerinde hızlı bir artış yaşanmaktadır. Kentlerin özellikle konut, toplu taşıma (metro ve tramvay) ve güvenlik sorunlarının çözümü devletin önemli desteğini gerektirmektedir. Dolayısıyla mahalli idarelerin genel sorunları aynı zamanda devleti de ilgilendiren sorunlar niteliğinde olduğu aşikârdır. Mahalli idarelerin altyapı, ulaşım, imar faaliyetlerini hızlandıracak, yönetime etkinlik kazandıracak ve mali yapıda ortaya çıkan tıkanıkların üstesinden gelecek yasal düzenlemelerin yapılması ihtiyacı halen devam etmektedir. Bu durum sık aralıklarla gözden geçirme ve gerekenleri sürekli gerçekleştirme şeklinde bitmeyen bir süreç haline getirilmelidir.

İnsanlık onuruna, haysiyetine, vakarına yakışır sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin varlık temeli altında mahalli idareler bulunmaktadır. Aynı zamanda mahalli idareler halkın ekonomik, sosyal, eğitim ve kültür düzeyini yükseltmekte, yöresel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Yaptıkları yatırımlarla yerel istihdamı desteklemektedirler. Günlük hayatta gerçekleştirdikleri görevlerle (kent içi ulaşım, altyapı, kültür, sanat, itfaiye, konut, park alanları, çevre temizliği, eğlence, spor, eğitim, sağlık, sosyal harcamalar vb.) hayatın vazgeçilmez kurumlarını oluşturmaktadırlar. Bunlara ilave olarak yapılacak olan plan, proje ve uygulamalarda engelliler, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinin ihtiyaçlarını da göz önüne alan yaklaşımlar geliştirmeleri demokrasinin bir gereğidir.

Kentlerin karşılaştığı birtakım sorunlar da mevcuttur. Bunlar; köyden kente göçün getirdiği hareketlilik sonucunda ortaya çıkan çarpık yapılaşma ve konut ihtiyacı, araç park yeri, trafik sıkışıklığı, kent içi ulaşım sorunları, su, hava, toprak kirliliğinden kaynaklanan çevre sorunları ile altyapı sorunları oluşturmaktadır (Yüksel, 2004:5-8). Fakat söz konusu sorunları uzun vadeli izlenecek politikalarla çözmek veya olumsuz etkilerini mümkün olduğu kadar azaltmak her zaman mümkündür. Bunun için merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki ve kaynak dağılımı yeniden düzenlenmelidir. Özellikle büyük şehirlerde başlatılan kentsel dönüşüm uygulamaları sayesinde köyden kente göçün

beraberinde yaşanan çarpık, kontrolsüz ve plansız yapılaşmaya karşı yeni fırsatları beraberinde getirmektedir.

Mahalli idare yönetimlerinin halkın sosyal, kültürel, eğitim, sağlık, spor, konut ihtiyaçlarını da önde tutan bir yaklaşımla hizmetlerini geliştirmeleri yönünde bir süreç yaşanmaya devam etmektedir. Literatürde sıkça Türkiye’de yerel yönetimlerin idari, siyasi ve mali anlamda yeterince güçlü olmadığı vurgulanmaktadır (Özgür ve Kösecik, 2005: 10). Öncelikle bu süreç içinde mahalli idare birimlerinin maddi yönden güçlendirilmesi gerekmektedir. Merkezi idare ile mahalli yönetimlerin kendi aralarında işbirliğinin artırılması bir zorunluluktur. Tüm bunlar aynı zamanda yasal zemine oturturulmalıdır. Mevzuat sorunları giderilmeli, merkezi yönetimin ağır vesayet denetimine son verilmelidir.

Sonuç olarak Türkiye’de mahalli idare yönetimleri Avrupa ülkelerindeki kadar güçlü olmalıdır ve güçlü hale getirilmelidir. Başta ülke çapında sosyal ve ekonomik kalkınma hedefleri olmak üzere kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde mahalli idarelerin katkısı, ilgisi, sorumluluklarının geliştirilmesi zorunludur. Yerel idarelerin halkın tercihlerine uygun kamu hizmetleri sunumunu talebe uygun düzeyde kaliteli, verimli, hızlı, etkin ve etkili bir şekilde gerçekleştirmeleri kendi varlık sebepleridir. Belediye başkan adaylarının mahalli seçimlerde seçilme başarısının anahtarını seçim vaatlerinde halkın ihtiyaçlarını ve beklentilerini doğru okuyup bunları doğru bir şekilde ifade etmesi oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Özgür, H. ve Kösecik, M. (2005). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I*, Ankara: Nobel Yay. Dağ.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1978). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), DPT Yayın No: 1664, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan4.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), DPT Yayın No: 1974, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), DPT Yayın No: 2174, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), 25 Temmuz 1995 Sayılı Resmi Gazete No: 22554, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/plan7.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan9.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan1.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan2.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.

- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1972). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), DPT Yayın No: 1272, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan3.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013), Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan10.pdf> Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018.
- Toprak, Z. (2014). *Yerel Yönetimler*, 9.Baskı, İzmir: Siyasal Kitabevi.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2013). *Mahalli İdareler*, 8.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, F. (2004). *Çağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu*, Ankara: Detay Yayıncılık.